

Suomalais-ugrilaista ääntämistä germaanisissa kielissä

Kalevi Wiik

Ovatko germaanisiet kielet suomalais-ugrilaisesti murtaen puhuttua indoeurooppalaista kantakieltä? Elämmekö uralilaisen/suomalais-ugrilaisen ja indoeurooppalaisen/germaanisien kielentutkimuksen orastavaa integroitumisvaihetta? Sekä uralilaisten että indoeurooppalaisten kielten tutkimus on suurten haasteiden ja mullistusten edessä. Ratkaisevaa kielentutkimuksen kannalta on se, että sukupuumallin ja siihen kuuluvien ajatustapojen rinnalle, jopa edelle, hyväksytään kontaktiteoria eli se kielitieteen teoria, jonka alaan kuuluvat todellisissa kielienlainaamis- ja kielenvaihtotilanteissa tapahtuva molemminpuolinen vaikutus.

Suomessakin viime vuosina verraten yleiseksi tulleen käsityksen mukaan suomalais-ugrilaisia (oikeastaan uralilaisia) kieliä puhuvien väestöjen asuinalueet kattoivat vielä kuudennella vuosituhanella Euroopan koko pohjoispuoliskon. Suomalais-ugrilaisen asuinvyöhykkeen eteläraja kulki halki Keski-Saksan nykyisen Puolan etelärajaan pitkin Ukrainaa ja Mustallemerelle; lännessä heidän asuinalueensa ulottui nykyisille Brittein saarille ja idässä Länsi-Siperiaan.

Erityisesti kun maanviljelys saapui Eurooppaan ja alkoi levitä Balkanilta kohti Pohjois-Eurooppaa, Pohjois-Euroopan suomalais-ugrilaiset metsästäjät alkoivat vaihtaa kieltään maanviljelijöiden kieleen eli indoeurooppalaiseen kieleen. Kun maanviljelys saapui Pohjois-Saksaan, Tanskaan ja Etelä-Ruotsiin sekä Pohjois-Puolaan ja Etelä-Baltiaan, näiden alueiden väestöt vaihtoivat kielensä suomalais-ugrilaisesta indoeurooppalaiseen. Vaikka tietenkin jonkin verran myös väestönsiirtoja tapahtui, ihmisten enin osa oli paikoillaan muuttamatta mihinkään; väestöt vain vaihtoivat metsästyksen maanviljelykseen ja suomalais-ugrilaisen kielen indoeurooppalaiseen.

Kielenvaihto tarkoitti sitä, että suomalais-ugrilaiset oppivat indoeurooppalaista kieltä puutteellisesti; heidän omasta kielestään jäi monia (varsinkin foneettisia mutta varmaan myös lauseopillisia) piirteitä heidän puhumaansa murteelliseen indoeurooppalaiseen kieleen. Heidän puhumaansa murteellista indoeurooppalaista kieltä alettiin myöhemmin nimittää germaaniseksi, balttilaiseksi ja slaavilaiseksi kantakieleksi sen mukaan, mistä alueesta ja minkä tyyppisestä murteellisuudesta oli kysymys.

Jos viimeksi sanottu todella pitää paikkansa, pitäisi "suomalais-ugrilaisen murteellisuuksien" näkyä vielä nykyisistäkin germaanisista, balttilaisista ja slaavilaisista kielistä.

Juuri näin väitän asian olevankin. Käsittelen tässä kirjoituksessa germaanisista kielistä poimimiani konkreettisia tapauksia. Esittelen germaanisien kielten suomalais-ugrilaisia murteellisuuksia siten, että ensin esitän ruotsin kielen ääntämistä koskevan kysymyksen ja selitän sitten, millä tavalla tämä voi perustua suomalais-ugrilaisen ääntämisvirheeseen.

Kysymykset kohdistuvat aina yhteen yksityiseen ruotsin kielen sanaan, mutta kysymyksessä on kaikissa tapauksissa yleinen germaaninen ilmiö, josta esimerkkinä käytettävä sana on vain yksityistapaus. Käytän esimerkkikielenä ruotsia, koska tämä germaaninen kieli on suomalaisille tutuin.

Kysymys 1

Miksi paino on esimerkiksi ruotsin sanassa *fader* "isä" (samoin kuin englannin sanassa *father* ja saksan sanassa *Vater*) 1. tavulla, vaikka indoeurooppalaisessa kantakielessä tämän sanan painon tiedetään olleen 2. tavulla?

Siksi, että suomalais-ugrilaiset eivät oppineet käyttämään painoa 2. tavulla; olihan heidän omassa kielessään paino aina sanan 1. tavulla samaan tapaan kuin nyky-suomessa. Suomalais-ugrilainen murteellisuus näkyi yleisenä (ei vain "isä"-sanaa koskevana) kantagermaanin "painonsiirtona" (saks. *Akzentwandel/Akzentverschiebung*).

Yleisemmin sanoen suomalais-ugrilaisen syytä on se, että indoeurooppalaisen kantakielen "vapaa" eli liikkuva paino muuttui kantagermaanissa kiinteäksi, vain sanan 1. tavulla esiintyväksi. (Myöhemmin monien germaanisien kielten, mm. ruotsin, paino kehittyi uudelleen liikkuvaksi.)

Kysymys 2

Miksi ruotsin sanojen *hand* "käsi" ja *son* "poika" kannat ovat yksitavuisia, vaikka tiedetään niiden aikaisemmin olleen vähintään kaksitavuisia (vrt. gootin *handus* ja *sunus*)?

Germaanisissa kielissä on tapahtunut painottomien tavujen katoja, varsinkin vokaalien häviämisiä (loppu- ja sisäheittoja). Tämä puolestaan johtui siitä, että painolliset tavut tulivat suomalais-ugrilaisen takia entistäkin painollisemmiksi ja painottomat entistäkin painottomammiksi, eli paino "sentraalistui".

Kehityksen sai aikaan se, että suomalais-ugrilaiset olivat omassa kielessään tottuneet "sentraalistuneeseen painoon". Tämä voidaan päätellä siitä, että suomalais-ugrilaisessa kantakielessä vain harvat vokaalit (ehkä vain *a*, *ä* ja *e*) voivat esiintyä painottomissa tavuissa: tällainen tilanne osoittaa usein, että painottomat tavut ovat tavallista painottomampia suhteessa painollisiin.

Suomalais-ugrilaisten ääntämisvirhe oli siis se, että he äänsivät painolliset tavut "liian painollisina" ja painottomat "liian painottomina". Tämä johti siihen, että entistä harvemmat vokaalit voivat enää esiintyä painottomissa tavuissa ja painottomien tavujen vokaalit ja konsonantit alkoivat myös kokonaan hävitä. Prosessi alkoi jo kantagermaanissa, mutta saavutti huippunsa 1. kristillisen vuosituhannen loppupuoliskolla. Koska kuitenkin lauseiden merkitysten tuli edelleen käydä selville (vaikka kaikissa sanoissa ei enää ollutkaan alkuperäisiä päätteitä), oli pakko ottaa käyttöön erillisiä pikku sanoja (prepositioita, artikkeleita yms.) päätteiden tilalle. Näin germaaninen kieli alkoi etääntyä ns. agglutinoivasta (päätteitä käyttävästä) kielityypistä.

Väite saattaa tuntua järjettömältä siitä syystä, että sen mukaan suomalais-ugrilainen kieli, jolle esimerkiksi prepositiot ja artikkelit eivät olleet tyypillisiä, kuitenkin aiheutti näiden pikku sanojen yleistymisen germaaniin kieliin. Tällaiset kehitykset ovat maailman kielissä varsin tavallisia; kielten vaikutukset toisiinsa ovat paljon moninaisempia kuin aikaisemmin luultiin. Hyvä tämän tyyppisten "kontaktiteorian" asioiden oppikirja on Thomason-Kaufmanin *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics* (Univ. of California Press, 1988).

Palaan vielä kahteen esimerkkisanaan *hand* ja *son*: loppuvokaali hävisi aikaisemmin sanasta *hand* kuin sanasta *son* siitä syystä, että yleisemminkin kadot kohdistuivat ensin pitkiä 1. tavuja kuin lyhyitä 1. tavuja seuraaviin vokaaleihin. Tämä puolestaan on tyypillinen läntisten suomalais-ugrilaisten kielten (itämerensuomalaisten kielten ja ainakin joidenkin lapin murteiden) "tahdin isokroniaan" liittyvä piirre, jonka yksi ilmenemismuoto on se, että toisen tavun vokaalit ovat lyhyempiä pitkän kuin lyhyen 1. tavun jäljessä; esimerkiksi kaikkien suomalaisten puheessa 2. tavun *a* on lyhyempi sanoissa *muuta/muta/musta* kuin sanassa *muta*. Po. 1. tavun keston ja 2. tavun vokaalin keston kääntäenverrannollisuus, joka todennäköisesti oli lähtöisin suomalais-ugrilaisista kielistä, vaikutti siis myös germaaniin kieliin; *han-dus*-tyyppisen sanan *u* oli lyhyempi ja alttiimpi häviämään kuin *su-nus*-tyyppisen *u*.

Painottomien tavujen heikentymiseen kuului myös se, että painottomien tavujen voimakkaimmat konsonantit *p,t,k,s* heikkenivät ja soinnillistuivat; näin esimerkiksi indoeurooppalaisen kantakielen *bhēreti* "(hän) kantaa" kahden painottoman tavun välinen *t* muuttui soinnilliseksi. Kysymyksessä on osa Vernerin lakia. Käsitelen seuraavaksi saman lain toisen osan.

Kysymys 3

Miksi ruotsin sanan *fader* keskellä on soinnillinen konsonantti (*d*), ei soinniton *konsonantti* (esim. *t*), vaikka tässä sanassa tiedetään olleen soinniton *t* indoeurooppalaisessa kantakielessä (vrt. latinan *pater*)?

Syy löytyy seuraavasta: indoeurooppalaisen kantakielen "isä"-sanassa paino oli 2. tavulla (*p_tēr*), mutta (kuten edellisestä kohdasta ilmenee), suomalais-ugrilaiset alkoivat ääntää tähän niin kuin kaikkiin muihinkin sanoihin painon 1. tavulle.

Uusi painonkulku tuli siis normiksi; mutta joissakin sanoissa, joissa uuden normin mukaan painon tuli siirtyä 1. tavulle, jouduttiin pikku vaikeuksiin: entistä painollista tavua ei helpostikaan tajuttu painottomaksi, jos se alkoi voimakkaalla konsonantilla *p,t,k,s*. Paino saatiin kuitenkin siirtymään näissäkin tapauksissa 1. tavulle, jos *p,t,k,s* äännettiin heikkoina eli *b,d,g,z*:nä. Näin kantagermaaniin syntyi Vernerin lain toinen osa.

On syytä huomata, että samantapaista *p,t,k,s*:n soinnillistamista tapahtuu germaanisissa kielissä vielä nykyäänkin. Esim. englannissa sanan 2. tavu koetaan joskus "liian voimakkaaksi", jos sillä on pääpaino ja se lisäksi alkaa soinnittomalla *p,t,k,s*:llä: Kirjain *x* äännetään tällaisissa tapauksissa soinnillisena *gz*:nä (esim. *ex'ist*); jos paino on sanan 1. tavulla, *x* äänny soinnittomana *ks*:nä (**exit*).

Kysymys 4

Miksi ruotsissa esiintyy esim. sanoissa *öka* ja *kuvinna* sama konsonantti *k*, vaikka tiedetään, että indoeurooppalaisessa kantakielen näiden sanojen muodot olivat *augg-* ja *guena* ja että siis po. äänneet olivat erilaiset?

Indoeurooppalaisessa kantakielessä konsonanteilla oli neljä ääntymäpaikkaa niin, että kielessä oli suomalaisittain sanoen "kaksi *k*:ta ja kaksi *g*:tä"; toinen (esim. *g*) äänny hiukan edempänä, toinen (esim. *g*^w) taempana. Suomalais-ugrilaisessa kantakielessä oli kuitenkin "vain yksi *k*", ja niinpä suomalais-ugrilaisilta jäi kuulematta kahden erilaisen *k*:n ja *g*:n ero.

Heidän puutteellinen erotuskykyensä näkyy vielä tämän päivän germaanisista kielistä, ruotsista siis mm. siitä, että kielessä ei enää eroteta esimerkiksi *öka*- ja *kuvinna*-sanoissa kahta erilaista *k*:ta.

Kysymys 5

Miksi ruotsin sanassa hundra ääntyy *n:n* edellä vokaali *u*, vaikka tiedetään, että vastaavassa indoeurooppalaisen kantakielen sanassa *kmtóm* tässä kohdassa ei ollut mitään vokaalia; siinä oli vain "tavua muodostava" eli syllabinen *m*?

Kun suomalais-ugrilaisilla ei omassa kielessään ollut tavua muodostavia konsonantteja (vaan jokaisessa tavussa oli välttämättä vähintään yksi vokaali), suomalais-ugrilaiset työnsivät ylimääräisen vokaalin *u* mm. tällaisen erikoisen nasaalin (*m/n:n*) edelle; he äänsivät siis muodon *kmtóm* sijasta muodon kumtóm (kun muita saman sanan ääntämisvirheitä ei tässä oteta huomioon); tämän pohjalta kehittyi myöhemmin mm. nykyruotsin *hundra*.

Kysymys 6

Miksi ruotsissa on kova (soinniton) *p,t,k* esimerkiksi sanoissa läpp "huuli", två "kaksi" ja knä "polvi", vaikka näissä sanoissa tiedetään olleen pehmeät (soinnilliset) *b,d,g* indoeurooppalaisessa kantakielessä (vrt. latinan labium, duo ja genu)?

Siksi, että suomalais-ugrilaisien omassa kielessä ei ollut *b,d,g*:tä, mutta kyllä *p,t,k*. Samaan tapaan kuin nykysuomalaiset helposti sanovat parpaari ja Kolkata (pro Golgata), heidän kielelliset esivanhempansa äänsivät kovan *p,t,k*:n opetteleмиinsa tämän kielen alkujaan *b,d,g*:n sisältäneisiin sanoihin.

Kysymyksessä on osa kantagermaanin ns. ensimmäistä eli germaanista ääntenmuutosta (Grimmin lakia).

Kysymys 7

Miksi ruotsissa esimerkiksi sanojen fara ja hundra alussa on *f* ja *h*, ei *p* ja *k*, vaikka näiden sanojen alussa tiedetään indoeurooppalaisessa kantakielessä olleen *p* ja *k* (vrt. indoeurooppalaisen kantakielen por- ja vaikkapa latinan centum)?

Samaan kysymyksen piiriin voidaan liittää vielä ruotsin tre, sillä tämän sanan alkukonsonanttina oli aikaisemmin *o* ja voidaan siis kysyä: miksi *o*, vaikka indoeurooppalaisessa kantakielen vastaavan sanan alussa tiedetään olleen *t* (trejes)?

Todennäköisesti siksi, että indoeurooppalaisilla oli tapana ääntää *p,t,k* niin voimakasta ilmavirtaa käyttäen, että näiden äänteiden loppuun liittyi *f*:ää, *o*:ta ja *h*:ta muistuttava "häntä" eli frikaatio, eli nämä konsonantit ääntyivät affrikaattoina *pf*, *to* *kh*. Suomalais-ugrilaisilla ei tällaisia voimakkaasti äännettyjä konsonantteja ollut, ja niin heidän ei ollut mahdollistaa tunnistaa näitä aivan normaalisti. He kuulivatkin näistä vain niiden "hännät" eli *f,oh*:n. Tästä syystä vielä tänäänkin esimerkiksi ruotsinkieliset ääntävät alkuperäisistä (indoeurooppalaisista) *p,t,k* -äänteistä vain "hännät" eli *f,oh*:n. (Tosin *o* on myöhemmin muuttunut usein *t*:ksi kuten mm. juuri ruotsin sanassa tre.)

Tämäkin myöhemmin kantagermaaniseksi ääntenmuutokseksi nimetty kuulemis- ja ääntämisvirhe kuuluu ensimmäisen eli germaanisen ääntenmuutoksen piiriin (Grimmin lakiin).

Kysymys 8

Miksi ruotsissa on vokaaleiltaan "epäsäännöllisiä" muotoja hand - händer, fot - fötter, tung - tyngre, eli miksi ruotsissa (niinkuin myös mm. englannissa ja saksassa) on umlaut?

Suomalais-ugrilaiset ovat saattaneet vaikuttaa tässä kahdellakin tavalla: a) Heidän kielessään oli vokaalisointu, jonka takia takavokaalit *i,u,o,a* eivät voineet esiintyä samassa sanassa etuvokaalien *i,ü,e,ä* kanssa. Kun indoeurooppalaisessa sanassa vokaaleina olivat esimerkiksi *a - i, o - i, u - i*, suomalaisugrilaisilla oli vaikeuksia. He toimivat samalla tavalla kuin nykysuomalaiset joutuessaan ääntämään sanan *olympialaiset*: he käyttivät *a,o,u*:n sijasta "välimuotovokaaleja" eli eräänlaisia "yksipilkkuisia" vokaaleja; heidän puheessaan "oikeat" ääntämykset *handir*, *fottir*, *tungri* vääntyivät siis muotoksi *händir*, *föttir*, *tynri*. (Nykyäänhan suomalaiset ääntävät *olympia*-sanan usein vastaavasti *olympialaiset*.) b) On myös mahdollista, että asiaan vaikuttivat suomalais-ugrilaisien kielessä olleet liudentuneet (nykyvenäjän tapaiset "pehmeät" konsonantit), joita ei indoeurooppalaisessa kantakielessä ollut.

Puhuessaan indoeurooppalaista kieltä suomalais-ugrilaiset käyttivät liudentuneita konsonantteja silloin, kun konsonantteja seurasi *i/j* seuraavassa tavussa. Liudentunut konsonantti puolestaa aiheuttaa kielessä usein sen, että edellä oleva vokaali kehittyi etuvokaaliseksi eli saa "yhden tai kaksi pilkkua".

Kysymys 9

Miksi ruotsin "minä"-sana on jag, vaikka tämän sanan muodon tiedetään aikaisemmin olleen egō (vrt. latinan ego)?

Yleisemmin voi kysyä: miksi *e* on joskus "murtunut" kahden äänteen jonoksi *ja*?

Vastaus saattaa löytyä siitä, että suomalais-ugrilaiset käyttivät omassa kielessään paitsi liudentuneita konsonanteja myös näiden vastapoolleja, tummia (nykyvenäläisittäin sanoen "kovia") konsonanttia, kun seuraavassa tavussa oli takavokaali, mm. *u* tai *a*. "Kovat" konsonantit puolestaan saavat maailman kielissä usein aikaan sen, että edellä olevan etuvokaalin loppuun kehittyi *u-* tai *a-*mainen siirtymä tai "häntä", eli esimerkiksi *e* alkaa ääntyä *e^u*:na tai *e^a*:na.

Myöhemmin äännöksen *e^g* alkuosa kehittyi *i*:ksi ja vielä myöhemmin *j*:ksi; kun lisäksi siirtymä *a* itsenäistyi omaksi vokaalikseen, tulos oli *jag*. Kysymyksessä on laajempi ilmiö "diftoingistuminen" eli "murtuminen" (ruots. *brytning*), jota esiintyy mm. skandinaavisissa kielissä.

Myös tämän ilmiön voidaan siis katsoa perustuvan suomalais-ugrilaiseen vaikutukseen, sen pehmeiden ja kovien konsonanttien vastakohtaan.

Kysymys 10

Miksi ruotsin "veli"-sanassa *broder* on kirjain *o* (joka nykyään äännetään pitkänä *u*:na), vaikka tässä sanassa tiedetään olleen indoeurooppalaisessa kantakielessä pitkä *ā* (vrt. ie. *bhrātor-* ja latinan *frāter*)?

Siksi, että suomalais-ugrilaisilla ei omassa kielessään ollut pitkää *a*:ta; sen lähin vastine oli pitkä *o*. Suomalais-ugrilaisille, jotka jossakin Pohjois-Saksan, Tanskan ja Skånen alueella opettelivat uutta kieltään, oli siis tyypillistä käyttää pitkää *o*:ta pitkän *a*:n sijasta.

Jos heillä ei olisi tätä virhettä ollut, kirjoitettaisiin esimerkiksi ruotsissa "veljeä" tarkoittava sana nykyään *bråder* (aikaisemmin se olisi kirjoitettu *brader*).

Kysymys 11

Miksi ruotsin sanassa *natt* "yö" on vokaalina *a*, vaikka vastaavassa indoeurooppalaisessa sanassa *nokt-* tänä vokaalina oli *o* (vrt. myös latinan *nox*)?

Asiaan on saattanut vaikuttaa se, että suomalais-ugrilaisilla ei ollut omassa kielessään "tavallista" *a*:ta; heillä oli vain pyöreän huulin äännetty *ā*. Täksi omaksi vokaaliksi he kuuluivat myös indoeurooppalaisen kielen "tavallisen" (ei pyöreän) *a*:n kuten esimerkiksi sanassa *aksis* "akseli", eivätkä he näin kuulleet indoeurooppalaisen *a*:n ja *o*:n eroa; molemmat olivat heille sama *ā*. Myöhemmin vokaali *ā* menetti pyöreänsä ja alkoi ääntyä "tavallisena" *a*:na.

Väite

En ole germanisti, olen foneetikko, joka on ollut kiinnostunut vieraan kielen opetuksessa tavattavista ääntämisvirheistä ja niiden korjaamisesta. Tein väitöskirjani vuonna 1965 suomalaisten ääntämisvirheistä englannissa.

En ole voinut vuosikymmenien kuluessa olla huomaamatta, että perinteisesti kantagermaanisina äännelakeina pidetyt äännevuokset ovat poikkeuksetta (tai lähes poikkeuksetta) samoja kuin suomalais-ugrilaisista kantakieltä puhuneiden virheet olisivat olleet, jos he olisivat opetelleet puhumaan indoeurooppalaista kantakieltä. En siis voinut olla tekemättä johtopäätöstä: kantagermaani on suomalaisugrilaisen murteellisesti ääntämää indoeurooppalaista kantakieltä.

Toisaalta sain yllättävää tukea moneltakin suunnalta: Monet arkeologit (mm. Pavel Dolukhanov ja Milton Nunez) ja kielitieteilijät (mm. Pekka Sammallahti, Ago Künnap ja Norbert Strade) ovat esittäneet, että suomalais-ugrilaisen (oik. uralilaisten) muinainen kielialue ulottui aikoinaan Atlantilta Siperiaan yli koko Pohjois-Euroopan.

Monet indoeuropistit ovat toisaalta alkaneet puhua laajasta niin ikään Atlantilta Aasiaan ulottuvasta (edellistä aluetta eteläisemmästä) indoeurooppalaisesta kielialueesta. Kun lisäksi geneetikot (esim. Cavalli-Sforza ja Piazza) ja antropologit (viimeksi Markku Niskanen) ovat tulleet yhä vakuuttuneemmiksi yhtenäisestä eurooppalaisesta ihmistyyppistä (johon mm. suomalaiset ja germaanit kuuluvat), en ole voinut olla tekemättä edellä olevaa synteesiä, johon kuuluu siis mm. väite: germaaniset kielet ovat suomalais-ugrilaisesti murtaen puhuttua indoeurooppalaista kantakieltä.

Esitän tämän väitteen, vaikka samalla joudunkin pahasti astumaan sekä germanistien että fenno-ugristien alueille. Onhan niin, että molempien leireissä joudutaan monet asiat pohtimaan uudestaan, jos esittämäni väite hyväksytään.

Tutkimuksella suuret haasteet edessä

Sekä uralilaisten että indoeurooppalaisten kielten tutkimus on suurten haasteiden ja todennäköisesti myös suurten

mullistusten edessä. Enää ei riitä esimerkiksi se, että panee tietokoneeseen indoeurooppalaisen ja uralilaisen kantakielen sanastot ja näiden kielten äänne- ja muutosmuutokset, ja antaa sitten tietokoneen ottaa selville, kuinka paljon suomalais-ugrilaisissa kielissä on indoeurooppalaisten kielten (kantakielen eri tytärikielten) lainasanoja. Tämäntyyppinen lainasanatutkimus tuntuu aikansa eläneeltä; sen voi suorittaa tietokone. Nyt tarvitaan inhimillisempää ja laajempaa, poikkitieteellisempää otetta. Ratkaisevaa on kielentutkimuksen kannalta se, että sukupuumalli ja siihen kuuluvien ajatustapojen rinnalle, jopa edelle, hyväksytään kontaktiteoria eli se kielitieteen teoria, jonka alaan kuuluvat todellisissa kielenlainaamis- ja kielenvaihtotilanteissa tapahtuva molemminpuolinen vaikutus.

Tähänastisessa kielikontaktien tutkimuksessa on perspektiivi ollut lähes puhtaasti "indoeurooppalainen": Suomalais-ugrilaisien ja indoeurooppalaisten kielten välisiä kontakteja on tutkittu lähes pelkästään lainasanojen kannalta; ja toisaalta lainasanoja on yleensä liikkunut vai yhteen suuntaan: indoeurooppalaiset ovat antaneet sanoja suomalais-ugrilaisille. Kun sosiaaliselta statukseltaan alempi väestö (jonkalainen Pohjois-Euroopan suomalais-ugrilainen metsäsäätäjä-kalastaja-keräilijä -väestö oli suhteessa eteläisempiin indoeurooppalaisiin maanviljelijä-karjanhoitaja-karjankasvattaja -väestöihin) omaksuu statukseltaan ylemmän väestön kielen, ovatkin kielten väliset vaikutussuhteet eräässä mielessä päinvastaiset: alemman väestön kielestä jää ylemmän väestön eloon jäävään kieleen varsinkin foneettinen substraatti. Substraatti perustuu tietenkin siihen, että alempi väestö ei opi uutta kieltään virheettömästi; varsinkin heidän oman kieltensä fonetiikka "lyö läpi". Lienee aika kääntää historiallisen kielentutkimuksen perspektiiviä "suomalais-ugrilaisempaan" suuntaan ja ruveta ottamaan huomioon myös tapahtuneet kielenvaihdot (*language shifts*) eikä kiinnittää huomiota vain lainaamisvaiheisiin (*borrowing phases*). Ehkä elämme tässä suhteessa uralilaisen/suomalais-ugrilaisen ja indoeurooppalaisen/germaanisen kielentutkimuksen orastavaa integroitumisvaihetta. Ehkä olemme kielentutkimuksessammekin "menossa EU:hun ja EMU:un". Ehkä uralilainen/suomalais-ugrilainen kantakielikin vähitellen pääsee "viralliseksi kieleksi" Euroopan indoeurooppalaisten kielten joukkoon.

Kirjoittaja työskentelee professorina Turun yliopiston Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksella. Kirjoitus perustuu Suomalais-Ugrilaisen Seuran kokouksessa 18.4. pidettyyn esitelmään.